

Stedelijke trekpaarden

DRS. R.H. DE RUITER*

rijk knelpunt in een onderzoek naar sterke stadsregio's.

R.H. de Ruiter

* Tijdelijk medewerker Provinciale Planologische Dienst van Noord-Holland.

Naschrift

Ik heb uit mijn verkennende analyse geen andere conclusie getrokken dan dat onze grote steden het als centra van werkgelegenheid heel verschillend doen. De verschillen zijn veel groter dan we ons gewoonlijk bewust zijn. Dáár wilde ik de aandacht op vestigen met een eenvoudige analyse van SWP-materiaal, waaruit hooguit indicaties van de economische potentie van de desbetreffende steden zijn te verkrijgen. De Ruiter heeft gelijk als hij stelt dat de werkgelegenheidsontwikkeling binnen ons land veel beter op regionaal niveau kan worden bekeken. Omdat echter nog steeds de stedelijke centra functioneren als brandpunten voor die regionale ontwikkeling – en in het beleid ook als zodanig worden gezien – meen ik, dat een analyse van alleen de stedelijke werkgelegenheidsontwikkeling zinvol is. Ik heb niet meer dan een bescheiden bijdrage willen leveren aan onderzoek van stedelijke potenties en regionale produktiemilieus.

Een interessante opmerking van De Ruiter is die betreffende de leeftijdsopbouw. Ik vermeldde dat ik daaraan in het kader van mijn artikel voorbij zou gaan. Ik had daarvoor twee redenen. In de eerste plaats omdat voor het verzorgende deel van de lokale werkgelegenheid de gehele bevolking ter draagvlak en de relevante berekeningsgrondslag is. In de tweede plaats omdat het voor het aantonen van de verschillen tussen de steden praktisch niets uitmaakt, of men van de totale bevolking, dan wel van de potentiële beroepsbevolking uitgaat. Dat lijkt vreemd, omdat er ook in de leeftijdsopbouw vrij grote verschillen tussen de steden zijn. Zo is in Tilburg in 1982 slechts 11,0% van de bevolking 65 jaar of ouder, in 's-Gravenhage 18,7% (Nederland: 11,7%). Door uit te gaan van de bevolking tot 65 jaar, verkrijgen we uiteraard hogere waarden voor de werkgelegenheidsconcentratie. Daardoor wordt met name de positie van de grootste drie steden sterker. Bovendien veranderen de onderlinge posities van de steden enigszins, zoals tussen Haarlem met relatief veel 65-plussers en het jonge Tilburg. Maar geen enkele stad schiet daardoor opeens enkele plaatsen omhoog. Slechts hier en daar verwisselen enkele steden (Eindhoven en Rotterdam, Tilburg en Dordrecht, Apeldoorn en Haarlem) van plaats. De verschillen in de rangorde van de trekpaarden blijven groot. De lezer kan dat aan de hand van onderstaande tabel constateren.

Prof. dr. J. Buursink onderneemt in zijn artikel Stedelijke trekpaarden in *ESB* van 2 mei 1984 een poging om de economische potentie van grote steden te meten. Hij richt zich op het schaalniveau van de gemeente als hij het aantal werkzame personen per 1.000 inwoners van een reeks grote steden onderling vergelijkt. Aan deze benadering kleven enkele bezwaren.

In de eerste plaats is het duidelijker om te werken met de potentiële beroepsbevolking in een stad dan met het aantal inwoners. Op deze wijze kan de versluiierende werking van verschillen in leeftijdsopbouw enigszins worden verminderd. De lage positie van b.v. Haarlem in de reeks is dan minder verbazingwekkend. In de gemeente Haarlem vindt al enige tijd een sterke vergrijzing plaats. Haarlem heeft hierdoor een relatief groot aantal „niet-actieven” op de arbeidsmarkt.

In de tweede plaats is de keuze van de gemeente als schaalniveau van de analyse minder geschikt omdat de problemen vaak in een bredere, regionale context moeten worden geplaatst. Buursink komt enigszins tegemoet aan de bezwaren die kleven aan het interpreteren van werkgelegenheidscijfers op het gemeentelijk schaalniveau doordat hij enkele steden in Coropgebieden plaatst. Uit deze gegevens valt onder meer af te leiden dat de problematiek van grote werkgelegenheidsconcentraties het schaalniveau van de stad te boven gaat. Helaas is het proces van stedelijke

schaalvergroting en deconcentratie echter slechts globaal aangestipt in het artikel. Door een analyse per stad te presenteren wordt een stap terug gedaan in het economisch-geografische onderzoek. In de praktijk heeft het schaalniveau van de stad en het stadsgewest plaatsgemaakt voor de „stedelijke zone”. Kortom, er is behoefte aan een regionale benadering van de economische ontwikkeling en economische mogelijkheden. Wanneer men bij voorbeeld het aantal arbeidsplaatsen rond de grote gemeenten (binnen 30 km over de weg) meet, ontstaat een andere hiërarchie van steden (Groningen scoort wat dit betreft hoger dan Eindhoven).

Conclusie: de verkennende analyse van Buursink kan wel een aanzet voor verder onderzoek vormen, maar Buursink trekt uit het beperkte cijfermateriaal te snel conclusies over verschillen in economische potentie. Onderzoekers en beleidsmakers zullen daardoor misschien een te globale indruk krijgen. Naar mijn mening zal het onderzoek naar economische potenties van steden moeten passen binnen het onderzoek naar regionale produktiemilieus. Hierbij worden vestigingsprofielen geconfronteerd met regionale profielen. Het *Rapport inzake het regionaal sociaal-economisch beleid en het ruimtelijke beleid* van SER/RARO biedt hiervoor aanknopingspunten. Echter het gebrek aan geschikt statistisch materiaal op het gewenste schaalniveau blijft vooralsnog een belang-

Tabel 1. Bevolking en aantal werkzame personen in loondienst in 17 grote steden, 1982

	Inwoners	Inwoners ≥ 65 jaar in procenten	Inwoners ≤ 64 jaar	Werkzame personen	Werkzame personen per 1.000 inwoners a)	Werkzame personen per 1.000 inwoners ≤ 65 jaar a)
Amsterdam	700.759	16,0	588.638	311.756	445(5)	530(5)
Rotterdam	568.167	17,4	469.306	269.783	475(3)	575(2)
's-Gravenhage	454.300	18,7	369.346	190.334	419(6)	515(6)
Utrecht	234.543	13,7	202.411	121.446	518(1)	600(1)
Eindhoven	195.599	11,8	172.518	95.573	489(2)	554(3)
Groningen	165.146	13,6	142.686	68.454	415(7)	480(7)
Haarlem	156.025	15,5	131.841	49.226	316(15)	373(14)
Tilburg	153.957	11,0	137.022	53.129	345(12)	388(13)
Nijmegen	147.172	11,6	130.100	51.442	350(11)	395(11)
Enschede	144.590	12,8	126.082	43.278	300(17)	343(17)
Apeldoorn	142.367	12,0	125.283	46.641	328(14)	372(15)
Zaanstad	129.864	11,1	115.449	40.056	308(16)	347(16)
Arnhem	129.160	13,6	111.594	60.430	468(4)	542(4)
Breda	117.754	13,2	102.210	46.723	397(8)	457(8)
Maastricht	111.487	13,0	96.994	42.182	378(9)	435(9)
Dordrecht	108.576	13,2	94.244	36.665	338(13)	389(12)
Leiden	103.457	13,1	89.904	36.624	354(10)	407(10)

Bron: CBS, *Statistiek Werkzame Personen 1982* en CBS, *Maandstatistiek Bevolking*, juni 1983.

a) Tussen haakjes is de rangorde van hoog naar laag aangegeven.

J. Buursink